

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Кафедра міжнародних відносин

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

(Майя НІКОЛАЄВА)

20 вересня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Актуальні проблеми світової політики

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти Перший (бакалаврський)

Галузь знань: 29 – Міжнародні відносини

Спеціальність: 291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

(код і назва спеціальності)

Освітньо-професійна програма: Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

(назва ОПП/ОНП)

Робоча програма навчальної дисципліни «Актуальні проблеми світової політики». Одеса: ОНУ, 2024. 14 с.

Розробники: Сіновець Поліна Андріївна, к. політ. н., доц. кафедри міжнародних відносин

(вказати прізвища, наукові ступені, вчені звання та посади розробників).

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри міжнародних відносин

Протокол № 1 від. "29" серпня 2024 р.

Завідувач кафедри (Ольга БРУСИЛОВСЬКА)

Погоджено із гарантом ОПП Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

 (Юлія МАЙСТРЕНКО)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) факультету міжнародних відносин, політології та соціології

Протокол № 1 від. "30" серпня 2024 р.

Голова НМК (Олег ХОРОШИЛОВ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин

Протокол № від. " " 20 р.

Завідувач кафедри (Ольга БРУСИЛОВСЬКА)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин

Протокол № від. " " 20 р.

Завідувач кафедри (Ольга БРУСИЛОВСЬКА)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>Очна форма навчання</i>	<i>Заочна форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів –4 годин – 120 змістовних модулів – 3	Галузь знань <u>29 міжнародні відносини</u> Спеціальність <u>291 міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії</u> Рівень вищої освіти: <i>Перший (бакалаврський)</i>	<i>Обов'язкова / Дисципліна вільного вибору</i>	
		Обов'язкова	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		1-й	-й
		<i>Семестр</i>	
		1-й	-й
		<i>Лекції</i>	
		20 год.	год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		28 год.	год.
		<i>Лабораторні</i>	
		год.	год.
		<i>Самостійна робота</i>	
72 год.	год.		
Форма підсумкового контролю: <i>іспит</i>			

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – розгляд розвитку сучасної світової політики в рамках системного аналізу та наукових підходів, сформованих в рамках класичних шкіл міжнародних відносин.

Завдання – формування професійних якостей у рамках галузі міжнародних відносин, що зумовлює засвоєння системних знань та базових фахових понять.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

1. Здатність працювати в міжнародному контексті (ЗК5).
2. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології (ЗК9).
3. Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному (СК3).
4. Здатність аналізувати вплив світової економіки, міжнародного права та внутрішньої політики на структуру й динаміку міжнародних відносин та зовнішньої політики держав. (СК5).
5. Здатність аналізувати структуру та динаміку міжнародних суспільних комунікацій, виявляти їх вплив на міжнародну систему, державні та суспільні інститути (СК10).
6. Здатність аналізувати діяльність міжнародних недержавних акторів та транснаціональні відносини (СК13).

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

Знати та розуміти природу та динаміку міжнародної безпеки, розуміти особливості її забезпечення на глобальному, регіональному та національному рівні, знати природу та підходи до вирішення міжнародних та інтернаціоналізованих конфліктів (РН02).

Знати природу міжнародного співробітництва, характер взаємодії між міжнародним акторами, співвідношення державних, недержавних акторів у світовій політиці (РН03).

Знати природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях (РН06).

Збирати, обробляти та аналізувати великі обсяги інформації про стан міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, регіональних систем, міжнародних комунікацій (РН08).

Здійснювати прикладний аналіз міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, міжнародних процесів та міжнародної ситуації відповідно до поставлених цілей, готувати інформаційні та аналітичні (РН11).

Розуміти та застосовувати для розв'язання складних спеціалізованих задач міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій чинне законодавство, міжнародні нормативні документи і угоди, довідкові матеріали, чинні стандарти і технічні умови тощо (РН15).

2. Зміст навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I.

Світова політика й міжнародні відносини: головні учасники та процеси

Тема 1. Основні категорії та терміни світової політики

Визначення термінів „міжнародні відносини”, „світова політика”, „дипломатія”, „структура міжнародних відносин”, „баланс сил” та ін. Поняття однополярності, біполярності та багатополярності міжнародних відносин. Особливості формування та розвитку міжнародних відносин в умовах глобалізації. Головні актори міжнародних відносин та світової політики.

Тема 2. Міжнародні та недержавні організації як актори системи світової політики

Поняття та загальна характеристика міжнародних та недержавних організацій. Роль міжнародних організацій у історичному формуванні системи міждержавних відносин та її структурних елементів. Ліга Націй та ООН як приклади функціонування міжнародних організацій: їх досвід та недоліки. Види міжнародних організацій, засоби їх впливу на світове міжнародне середовище.

Тема 3. Війна як засіб ведення політики та особливості її розвитку у XX ст.

Класичне поняття і загальна характеристика категорії „війна”. Війна як одна з ранніх форм міжнародних відносин. Класична характеристика війни – формула Клаузевіца. Особливості розвитку війни на сучасному етапі. Зброя масового ураження як нова форма ведення війни. Роль хімічної зброї під час Першої світової війни. Революція у військовій справі та ядерна зброя. Історія виникнення та розвитку. Ядерне стримування як головна воєнно-політична детермінанта другої половини XX століття.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Захід та Схід у міжнародних відносинах у контексті безпеки

Тема 4. Особливості партійно-політичної системи США та вибори

Демократична та республіканська партії США: історичні передумови формування, головні принципи зовнішньої та внутрішньої політики. Ключові президенти - демократи та президенти-республіканці, їхні досягнення та різниця між принципами у політиці. Політика Д. Трампа як новий феномен: внутрішні та міжнародні наслідки. Політика адміністрації Джо Байдена, підтримка України, динаміка, прогрес та обмеження. Питання постачання озброєнь через призму побоювань ескалації війни з Росією. Вибори 2024 та потенційні вектори розвитку зовнішньої стратегії Вашингтону.

Тема 5. Актуальні проблеми розвитку Близького Сходу

Близький Схід в системі міжнародних відносин: геополітичний, ресурсний, енергетичний та конфліктний потенціал. Арабо-ізраїльський конфлікт, як каталізатор ескалації напруги та гонки озброєнь в регіоні: історія, шляхи та спроби вирішення. Тероризм та ісламізм в рамках стратегії іслімського джихаду як фактор дестабілізації регіону. Проблеми ядерного нерозповсюдження у регіоні. Іранська ядерна програма, JCPOA та її зрив адміністрацією Трампа та динаміка розвитку за часів адміністрації Джо Байдена.

Тема 6. НАТО та ЄС як головні вектори політика України

НАТО: сутність організації та особливості створення у 1949 році. Еволюція Альянсу після закінчення “холодної війни”. Відносини НАТО-Росія, НАТО-Україна, головні документи. Підтримка НАТО України протягом російської агресії, особливості політики Брюсселю, а також окремих держав-членів. Вашингтонських саміт та перспективи співробітництва з Україною. Питання інтеграції та головні проблеми на цьому шляху.

ЄС: сутність організації та особливості створення. Співробітництво з Україною та перспективи інтеграції, проблеми та досягнення.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

Світові глобальні процеси та їх вплив на зовнішню політику держав

Тема 7. Глобальні проблеми сучасності

Головні ознаки глобальності проблем у світовій політиці. Протиріччя Схід-Захід: перманентна проблема сучасності. Феномен тероризму: ознаки і види тероризму. Від національного до релігійного та ядерного тероризму. Ядерна зброя та проблема її

розповсюдження. Гібридна війна як новий феномен в міжнародній політиці. «Війна нової генерації» в політиці РФ. COVID-19 та його вплив на міжнародно-політичні процеси.

Тема 8. Особливості феномену безпеки на сучасному етапі

Феномен безпеки: поняття «м'яка безпека», «жорстка безпека» та світові приклади. Європейська безпека на сучасному етапі: кризовий стан більшості угод по контролю над озброєннями. Стратегія національної безпеки України: аналіз і перспективи розвитку.

Тема 9. Нерозповсюдження ЗМУ як глобальний світовий режим та його сучасний стан

Режим нерозповсюдження ядерної зброї – головні елементи, історія формування, еволюція розвитку. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) як головний документ режиму. Роль та функції МАГАТЕ. Зони вільні від ядерної зброї як елемент зміцнення режиму. Нові ядерні та порогові ядерні держави – ядерні потенціали, доктрини, загрози безпеці. Ядерне роззброєння України, Білорусі та Казахстану як головний успіх режиму у 1990-ті роки.

3. СТРУКТУРА навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Очна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	пр	лаб	ср		л	п/с	Лаб	Ср
Змістовий модуль 1. <u>Світова політика й міжнародні відносини: головні учасники та процеси</u>										
Тема 1. Основні категорії та терміни світової політики.	14	4	2		8					
Тема 2. Міжнародні та недержавні організації як актори системи світової політики	14	2	4		8					
Тема 3. Війна як засіб ведення політики та особливості її розвитку у ХХ ст.	14	2	4		8					
Разом за змістовим модулем 1	42	8	10		24					
Змістовий модуль 2. <u>Захід та Схід у міжнародних відносинах у контексті безпеки</u>										
Тема 4. Особливості зовнішньої політики США	12	2	2		8					

Тема 5. Головні проблеми безпеки на Близькому Сході	12	2	2		8					
Тема 6. Європейська та євроатлантична інтеграція	12	2	2		8					
Разом за змістовим модулем 2	36	6	6		24					
Змістовий модуль 3. Світові глобальні процеси та їх вплив на зовнішню політику держав										
Тема 7. Глобальні проблеми сучасності	14	2	4		8					
Тема 8. Особливості феномену безпеки на сучасному етапі	14	2	4		8					
Тема 9. Нерозповсюдження ЗМУ як глобальний світовий режим та його сучасний стан	14	2	4		8					
Разом за змістовим модулем 3	42	6	12		24					
<i>Усього годин</i>	120	20	28		72					

5. Теми семінарських занять

Семінарські заняття не передбачені.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основні категорії та терміни світової політики. Питання для обговорення: 1. Аналіз міжнародного договору на прикладі ДНЯЗ 2. Мета и дата створення ДНЯЗ 3. Головні статті Договору 4. Успіхи режиму ДНЯЗ 5. Проблеми режиму ДНЯЗ	2

2	Міжнародні та недержавні організації як актори системи світової політики Питання для обговорення: 1. Ісламістський тероризм 2. Ядерний тероризм: 4 види	4
3	Війна як засіб ведення політики та особливості її розвитку у ХХІст. Питання для обговорення: 1. Війна Росії проти України 2. Карабахський конфлікт 3. Придністровський конфлікт 4. Протистояння РФ і Заходу	4
4	Особливості зовнішньої політики США Питання для обговорення: 1. Головні партії США: історія та сучасність 2. Головні сучасні політичні інститути США 3. Сутність зовнішньої політики демократичної партії 4. Сутність зовнішньої політики республіканської партії	2
5	Головні проблеми безпеки на Близькому Сході Питання для обговорення: 1. Арабо-ізраїльський конфлікт 2. Іранська ядерна програма. 3. Проблема демократії на Близькому Сході. 4. Проблеми безпеки на Корейському Півострові	2
6	Європейська та євроатлантична інтеграція Питання для обговорення: 1. Створення НАТО 2. Головні статті Вашингтонського Договору. 3. Еволюція НАТО після закінчення «холодної війни» 4. Сучасна місія НАТО	2
7	Глобальні проблеми сучасності Питання для обговорення: 1. Глобальні проблеми сучасності. 2. Питання інтеграції: НАТО та ЄС. 3. Загроза ядерної війни	4
8	Особливості феномену безпеки на сучасному етапі Питання для обговорення: 1. Війна РФ проти України 2. Ідеологічний аспект війни 3. Відносини РФ з НАТО 4. Ядерний шантаж РФ	4
9	Нерозповсюдження ЗМУ як глобальний світовий режим та його сучасний стан Питання для обговорення: 1. Джерело Іранської ядерної програми. 2. Іранська ядерна програма у ХХІ столітті 3. Позиція ЄС щодо Іранської ядерної програми 4. Еволюція позиції США щодо Іранської ядерної програми	4

7. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені.

8. Самостійна робота

№	Назва теми/індивідуальних завдань (специфічні теми есе будуть індивідуально видані на початку семесту)	Кількість годин
1	Основні категорії та терміни світової політики. Види та структури систем міжнародних відносин. Поняття однополярності, біполярності та багатополарності міжнародних відносин.	8
2	Міжнародні та недержавні організації як актори системи світової політики. Особливості міжнародних та недержавних організацій як головних суб'єктів міжнародних відносин. Роль міжнародних організацій у зміцненні режиму нерозповсюдження ЯЗ.	8
3	Війна як засіб ведення політики та особливості її розвитку у ХХ ст. Стримування як воєнна концепція та звичайні війни Ядерне стримування та його особливості у ХХІ столітті	8
4	Особливості зовнішньої політики США. Публічна дипломатія як ефективний механізм зовнішньої політики держави. Демократична та республіканська партія: історичний т сучасний аспекти Особливості зовнішньої політики президента Дж. Байдена	8
5	Головні проблеми безпеки на Близькому Сході. Іранська ядерна програма та її вплив на глобальну безпеку Арабо-ізраїльський конфлікт: сутність та стан розвитку на сучасному етапі Ісламизм та тероризм у світовій політиці.	8
6	Європейська та євроатлантична інтеграція. Європейські процеси в другій половині ХХ століття. Розширення НАТО та нова роль Альянсу у міжнародних відносинах. Виклики європейської безпеки та сучасна роль НАТО для України та світу.	8
7	Глобальні проблеми сучасності. Енергетичний фактор як вирішальний фактор безпеки на сучасному етапі. Право нації на самовизначення та втілення цього принципу в світовій політиці.	8
8	Особливості феномену безпеки на сучасному етапі. Інформаційні війни Кремля в 21 сторіччі: Естонія, Грузія, Україна. Соціально-економічна трансформація посткомуністичної Росії. Відносини України – ЄС крізь призму стратегічної культури.	8
9	Нерозповсюдження ЗМУ як глобальний світовий режим та його сучасний стан. Зброя масованого ураження (ЗМУ) в історії людства ДНЯЗ – аналіз головних статей документу	8

	<p>Одне есе із вищевказаного переліку обирається студентом на початку семестру та надсилається викладачу за місяць до закінчення курсу.</p> <p>Обсяг есе: 15 сторінок.</p> <p><i>Характеристика змісту:</i> за змістом навчальної дисципліни.</p> <p><i>Вимоги до виконання та оцінювання:</i> основна мета роботи – глибоке вивчення важливих теоретичних або прикладних питань дисципліни за допомогою підготовки індивідуального дослідження у формі есе. Вельми важливим є формування таких умінь і навичок студента: самостійно формулювати проблему, визначати мету, основні завдання, об'єкт і предмет дослідження; здійснювати пошук і відбір різноманітної інформації; обробляти та аналізувати інформацію; логічно і послідовно викладати результати аналізу, робити аргументовані висновки; правильно оформлювати науково-довідковий матеріал; публічно захищати виконану роботу. Робота має бути написана студентом на рівні, відповідному сучасному стану розвитку комплексу наук, які вивчають міжнародні відносини. Тему роботи треба розкрити в контексті сучасних наукових концепцій, обґрунтовано і доречно використовувати основні наукові терміни. Вельми важливо висвітлювати об'єктивні з наукового погляду положення, застосовувати для унаочнення і підтвердження теоретичних положень реальні приклади, достовірну статистичну інформацію. Думки вітчизняних і зарубіжних авторів, їхні загальнотеоретичні і методологічні підходи необхідно проаналізувати та систематизувати. Мінімальний обсяг використаних джерел – 15, при цьому матеріали, вилучені з Інтернету, можуть складати не більше третини номерів у списку джерел; більшість джерел повинні складати оприлюднені документи, статті та монографії. Для оформлення виноска у тексті й прикінцевого «Списку посилань» використовується стиль APA.</p>	
Разом		72

9. Методи навчання

Словесні: лекції (проблемні, лекції-візуалізації, лекції з аналізом конкретних ситуацій та ін.), розповідь, пояснення, бесіда, дискусія, диспут, обговорення проблемних ситуацій.

Наочні: у тому числі мультимедійні презентації, демонстрація, метод безпосереднього спостереження, презентація результатів власних досліджень.

Практичні: рольові ігри; виконання індивідуальних завдань (підготовка та публічний захист рефератів).

10. Форми контролю та методи оцінювання

Методи поточного\періодичного контролю: усне опитування, оцінювання виконання індивідуальних завдань (рефератів), захист результатів індивідуальних завдань (рефератів).

Підсумковий контроль. Іспит (в усній формі).

ЗАГАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
Відмінно	<p style="text-align: center;">Здобувач освіти</p> <p>володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями</p>	<p>може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі</p>
Добре	<p>достатньо володіє матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; аналізує навчальну інформацію, але допускає окремі неточності та незначні помилки</p>	<p>правильно вирішив більшість завдань; має стійкі навички виконання завдання</p>

Задовільно володіє навчальним може використовувати матеріалом на знання в стандартних репродуктивному рівні, знає ситуаціях, має елементарні основні поняття навчального навички виконання завдання матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого

11. Питання для підсумкового контролю

1. Поняття, сутність та ознаки термінів „міжнародні відносини” та „світова політика”.
2. Поняття системи та структури міжнародних відносин.
3. Суб’єкти МВ.
4. Види міжнародних систем та їх ознаки.
5. Монополярна система МВ: основні риси.
6. Біполярна система МВ: основні риси.
7. Багатополярна система МВ: основні риси.
8. Сучасний підхід до учасників МВ.
9. Індивідуальні фактори як причина війни.
10. Міжнародні причини початку війни: теорія асиметрії сил, балансу сил та перерозподілу сил.
11. Державні причини початку війни: фактор лідерства, військово-промисловий комплекс, економічна теорія Маркса, недемократичні режими.
12. Феномен тероризму та його ознаки.
13. Коронавірус у сучасних міжнародних відносинах.
14. Ядерний тероризм та кібертероризм у міжнародних відносинах.
15. Росія та її політика: ризики для безпеки України
16. Концепція «справедливої війни».
17. Хімічна та біологічна зброя в міжнародних відносинах.
18. Роль ядерної зброї у міжнародних відносинах.
19. Манхеттенський проект – хронологія подій.
20. Поняття „стримування” у воєнній науці.
21. Режим ядерного нерозповсюдження: головні документи і організації.
22. Офіційні ядерні держави.
23. Неофіційні ядерні держави.
24. Ядерне роззброєння України – причини, етапи.
25. Феномен європейської інтеграції.
26. Європейський Союз у постбіполярну епоху – тенденції розвитку.
27. НАТО у постбіполярну епоху – напрями трансформації.
28. Головні конфлікти Близького Сходу.
29. Головні політичні партії США.
30. Ядерна програма Північної Кореї – сучасний стан.
31. Ядерна програма Ірану – розвиток подій.
32. Ізоляціонізм в американській зовнішній політиці – сутність, приклади.
33. Європейські та євроатлантичні інтеграційні процеси.
34. Відносини США –ЄС – сучасний стан розвитку.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний/періодичний контроль									Підсумковий контроль (іспит)	Сума балів	
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3			Індивідуальне самостійне завдання	25	100
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	30		
5	5	5	5	5	5	5	5	5			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Навчально-методичне забезпечення

1. Сіновець П.А. Робоча програма навчальної дисципліни «Актуальні проблеми світової політики». Одеса: ОНУ. 2022. 14 с.

2. Сіновець П.А. Силабус курсу «Актуальні проблеми світової політики». Одеса: ОНУ. 2022. 5 с.

3. Актуальні проблеми світової політики : метод. вказівки до вивч. навч. дисципліни для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 291 «Міжнар. відносини, сусп. комунікації та регіон. студії» / уклад.: П. А. Сіновець, І. В. Максименко. – Одеса : Астропринт, 2024. – 37 с.

Рекомендована література

Основна:

1. NATO's New Strategic Concept/ Ed by Th. Tardy *NDC Policy Brief*, 2022. No.25. -106p. URL: <https://www.ndc.nato.int/research/research.php?icode=6>; (дата звернення 10.12.2022)

2. Стратегічна культура та зовнішня політика України / За заг. редакцією І. М. Ковалю, О. І. Брусилівської, В. А. Дубовика. – Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2017. 264 с.

3. Чорноморський регіон у світовій політиці: актори, чинники, сценарії майбутнього / За ред. О.І. Брусиловської, В.І. Дубовика, І.М. Ковалю. – Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2020. 176 с.

Додаткова:

1. Spiegel S.S., Wehling F.L. World Politics in a New Era. – N.Y.: Harcourt Brace College Publishers, 1999. 620 p.
2. Dougherty D. Pfalzgraff R. Contending Theories of International Relations. - London: Harper Collins Publishers, 1990. – 700 p.
3. Sinovets P., Gergiieva V. The EU and the Iranian Nuclear Programme: is Venus Weaker than Mars? *UA: Ukraine Analytica*, 2019. Issue 4 (18). P. 14-20.
4. Sinovets P. The Nuclear Weapons Factor on Interstate Politics in the Russia-Ukraine War *PONARS Eurasia*, September 19, 2022 URL: <https://www.ponarseurasia.org/author/polina-sinovets/> (дата звернення 25.10.2022)
5. Tertrais B. The Year of the Rat. Strategic Consequences of the Coronavirus Crisis, *Foundation pour La Resherche Strategic* URL: <https://www.frstrategie.org/en/publications/notes/year-rat-strategic-consequences-coronavirus-crisis-2020>; (дата звернення 20.12.2020)

15. Інформаційні ресурси:

1. Українська правда: <https://www.pravda.com.ua/>
2. James Martin Center for Nonproliferation Studies: <http://www.nonproliferation.org/>
3. NATO Defense College: <http://www.ndc.nato.int/research/research.php?icode=6>
4. Carnegie Endowment for International Peace: <http://carnegieendowment.org/about/annualreport/2015>